

STANOWISKO RADY MIASTA BIAŁYSTOK

z dnia 23 października 2023 r.

w sprawie ustanowienia roku 2024 Rokiem KSIĘDZA DOKTORA STANISŁAWA HAŁKO

W roku 2024 przypada 140. rocznica urodzin ks. dr. Stanisława Hałko.

Ks. Stanisław Hałko urodził się 24 XII 1884 r. we wsi Miżany w parafii Daukszyszki w powiecie oszmiańskim. Po ukończeniu rosyjskiej szkoły średniej w Wilnie wstąpił w 1904 r. do Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie przyjął w Kownie 22.I.1908 r. z rąk biskupa żmudzkiego Kaspra Felicjana Cyrtowta. Jesienią 1908 r. rozpoczął studia na uniwersytecie w Insbruku w Austrii, a w roku następnym przeniósł się do Fryburga w Szwajcarii. Tu ze szczególnym zamiłowaniem studiował historię i napisał pracę doktorską na temat Ryczezy (królowej Polski), która w 1914 r. we Fryburgu została wydana drukiem.

Po powrocie zza granicy pracował od jesieni 1913 r. jako wikariusz w Białymstoku. Tu po zajęciu miasta przez Niemców w sierpniu 1915 r. społeczeństwo polskie założyło Towarzystwo Pomocy Szkołom Polskim i zaczęło organizować polskie szkoły. Na kierownika i organizatora szkoły średniej wybrano ks. dr. Stanisława Hałko, który natychmiast przystąpił do organizowania szkoły i w dniu 29 listopada 1915 r. (w rocznicę wybuchu Powstania Listopadowego) otworzył Polskie Gimnazjum Realne w gmachu przy ul. Warszawskiej 63 – na drugim piętrze. Parter i pierwsze piętro zajmowało bowiem gimnazjum niemieckie. Ks. Hałko został pierwszym dyrektorem Polskiego Gimnazjum. Miało ono klasy męskie i żeńskie. Nacisk położono w nim na wychowanie patriotyczne. W tym duchu też działało założone tu harcerstwo. Najprawdopodobniej za tę działalność patriotyczną w szkole, ks. Hałko 23 maja 1916 r. został aresztowany. Najpierw trzymano go w więzieniu w Białymstoku, a w lipcu tego roku wywieziono do jenieckich obozów internowania. Po klęsce Niemiec w listopadzie 1918 r. ks. Hałko wrócił do Białegostoku i włączył się w życie społeczne i narodowe regionu.

Gdy na wiosnę 1919 r. przeprowadzano wybory do Sejmu Ustawodawczego odrodzonej Polski, ks. Hałko został wybrany na posła w okręgu nr 33 (powiaty białostocki i sokólski). Pracował w komisji oświaty oraz komisji spraw zagranicznych. Bardzo leżały mu na sercu sprawy ziem wschodnich oraz oświaty. Dzięki jego rezolucji ujednolicono administrację na Białostocczyźnie z Kongresówką i dzięki jego staraniom upaństwowiono szkoły średnie na Kresach Wschodnich. Upaństwowiono też Gimnazjum Białostockie i nadano mu imię Króla Zygmunta Augusta (20 listopada 1919). Dyrektorem Gimnazjum Męskiego, przeniesionego do budynku przy ul. Kościelnej 9 został ks. Hałko. Dzięki jego inicjatywie utworzono też w 1924 r. filię gimnazjum przy ul. Warszawskiej 63 i z niej rozwinęło się z czasem Gimnazjum im. J. Piłsudskiego.

Jednym z głównych zadań księdza Hałki jako posła stała się walka o przyłączenie Białostocczyzny do Polski. Nie było jeszcze ustalonej granicy na wschodzie, a ksiądz już mówił o okręgach polskich. Wygłosił w Sejmie bardzo ważną mowę. "Naród ten był i jest czysto polskim - argumentował, kiedy posłowie zgłaszali wątpliwości. - Jako mieszkaniec Białegostoku dokładnie znam życie i wiem, jakim językiem posługuje się ta miejscowa ludność". Rezolucję przyjęto. Zniknęła granica na Narwi, między Uhowem i Łapami, a białostoczanie mogli swobodnie już jeździć do Warszawy.

Po zakończeniu pracy poselskiej w 1922 r. ks. Hałko całkowicie oddał się pracy w swej szkole. Wyremontował gmach i część pomieszczeń dobudował. Starał się o należyłą kadre nauczycielską. Sam uczył historii. Interesował się uczniami, również ich warunkami życiowymi. Biedniejszych uczniów zwalniał od opłat szkolnych i umożliwiał zdobycie matury. Chociaż szkołą kierował ksiądz, to uczyła się tam też młodzież prawosławna i ewangelicka. W każdej klasie było również po kilkoro uczniów pochodzenia żydowskiego.

Na terenie szkoły działała Samopomoc Uczniowska, II Białostocka Drużyna Harcerzy im. A. Mickiewicza, Sodalicja Mariańska. Wydawano też pismo gimnazjalne „Głos Uczniowski”. W budynku szkoły była kaplica, w której w niedziele i święta młodzież gromadziła się na mszy świętej. Na większe uroczystości kościelne oraz święta narodowe młodzież udawała się do kościoła farnego. Ks. Dyrektor cieszył się wielkim autorytetem i szacunkiem u absolwentów i całego społeczeństwa. Wyrazem tego może być ufundowanie stypendium im. ks. dr. Stanisława Hałko dla młodzieży przez rodziców, wychowanków i sympatyków szkoły w dniu 25-lecia kapłaństwa księdza dyrektora (1933 r.)

Tę piękną działalność Dyrektora i jego szkoły przerwała II wojna światowa. Po wejściu Niemców we wrześniu 1939 r. ks. Hałko został nawet tymczasowym burmistrzem Białegostoku, znał bowiem dobrze język niemiecki. Trwało to krótko i było niezwykle ciężkim zadaniem. Gdy wkrótce wkroczyli sowieci, gimnazjum i liceum zlikwidowano w listopadzie 1939 r. i utworzono w nim szkołę rosyjską. Samego dyrektora wyrzucono z mieszkania w budynku szkoły i zamieszkał wówczas przy ul. Stołecznej. Zaczęło go nękać NKWD. Wtedy ks. Hałko zaczął się ukrywać i 27 grudnia 1939 r. potajemnie udał się do Warszawy. Tu włączył się w tajną działalność oświatową i występował pod przybranym nazwiskiem Stefana Halickiego. Zatrudniono go w Radzie Głównej Opiekuńczej w magistracie miasta. Mieszkał przy ul. Mokotowskiej i odprawiał Mszę św. w kościele Zbawiciela. Chodził w ubraniu cywilnym. Należał do podziemia i publikował artykuły w prasie podziemnej.

Po wybuchu wojny niemiecko-sowieckiej przybył w sierpniu 1941 r. do Białegostoku z ramienia konspiracyjnej Komisji Oświecenia Publicznego, aby zorganizować tajne nauczanie. Po tygodniu konspiracyjnych działań wrócił do Warszawy. Został aresztowany przez gestapo i pobitego umieszczono w więzieniu na Pawiaku. Potem wywieziono do obozu koncentracyjnego w Stutthofie, a stamtąd do obozu w Oświęcimiu. Tam w 1943 r. zmarł. Pozostawił po sobie pamięć kapłana oddanego młodzieży, oddanego Kościołowi Katolickiemu i Polsce, wielce zasłużonego dla Białegostoku.

W uznaniu zasług księdza doktora Stanisława Hałko w walce o polskość ziem wschodnich oraz rozwój polskiej edukacji w odrodzonym po zaborach Białymstoku, w 80. rocznicę Jego śmierci oraz nadchodzącą 140. rocznicę Jego urodzin –

Rada Miasta Białystok ogłasza rok dwa tysiące dwudziesty czwarty

ROKIEM KSIĘDZA DOKTORA STANISŁAWA HAŁKO

PRZEWODNICZĄCY RADY

Łukasz Prokorym